

L'EDUCACIÓ AMBIENTAL AL PARC NATURAL DEL MONTSENY

Martí Boada i Juncà *

Rebut: febrer 1984

SUMMARY

The environmental education at the Montseny Natural Park

In Catalonia, Natural Parks have two principal aims: one is to preserve, the other is to instruct. To protect the Montseny's natural heritage has been necessary to adopt certain measures to avoid its degradation; there are many students and researchers who come to the park to carry out their studies. In order to avoid an excessive recollection of samples, everyone who wishes to carry out any work must possess an authorization from the **Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona**. Certainly, what is of paramount importance is to give guidance to all schoolchildren and teachers who come to the Montseny range for any school activities: nearly seventy thousand schoolchildren, students and teachers come to visit the mountain every year. The park provides other pedagogical facilities, being its main one the natural trail of Can Lleonart. One can also choose for a three day visit, in which secondary students are offered intensive activities in that natural environment. Weekend courses for adults, especially for teachers, also exist.

BREU APROXIMACIÓ ALS MOBILS QUE HAN PROVOCAT L'ACTUAL DEMANDA D'ACTIVITATS PEDAGÒGIQUES EN EL CAMP

Hi ha un fet bàsic, una situació *de facto* molt explícita: l'antinaturalitat de l'ecosistema urbà-industrial. Això, globalment, explica la necessitat, quasi terapèutica, que té l'individu urbà de sortir a cercar ambients naturals, sota diferents pretextos, per tal de temperar els dèficits ambientals que genera l'urbs.

Allò que es deriva d'aquesta situació, és que el poblament urbà, molt particular-

ment l'escolar, i encara més especialment el dels suburbis, peca d'una forta contradicció existencial: són éssers naturals, condemnats a viure en un hàbitat artificialitzat, allunyats de les referències naturals bàsiques, refermadores del caràcter d'espècie natural, inherent a l'home.

És en aquest sentit que s'expliquen algunes de les contradiccions vivencials de la nostra era tecnològica que, com hem dit i subtilment, té una clara tendència a l'empobriment de les referències naturals pròpies de l'espècie humana.

Les alternatives a aquesta greu problemàtica, són òbviament molt complexes,

* Escola de la Natura del Parc Natural del Montseny. Servei de Parcs Naturals. Diputació de Barcelona. Barcelona.

com ho són al seu torn les solucions, que evidentment s'escapen de les possibilitats de les opinions i de les accions personals, i van molt més enllà d'això. Calen uns vastos programes educadors, així com una forta intervenció política i administrativa en el tema.

Malgrat tot, es pot afirmar que assistim a una veritable primavera pel que fa a l'educació ambiental, i en aquest fet cal inscriure la notable diversitat d'experiències que han florit a Catalunya, dintre de la qual s'afegeix la de l'Escola de la Natura del parc natural del Montseny, primera en endegar-se i de les més visitades del país. L'èxit del seu funcionament rau en la seva bona situació a la vall de Santa Fe, al bell mig del parc natural del Montseny, i al suport administratiu que rep, car és sota els auspicis del Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.

L'OFERTA PEDAGÒGICA AL PARC NATURAL DEL MONTSENY

A través d'uns controls efectuats durant el curs escolar 1978-79, es constatà que la xifra d'escolars que visitaven la vall de Santa Fe, era de 70.000. Això, afegit als diversos centenars de milers de visitants adults de tota mena de procedències i a les nombroses demandes, foren els mòbils essencials que marcaren la necessitat d'endegar una sèrie d'ofertes-alternatives.

Les raons que expliquen el naixement de l'Escola de la Natura, es basen en un intent d'oferir instruments de reflexió, treball i aprofundiment per a la comprensió del medi natural, els seus valors biològics, ètics i estètics, a totes aquelles persones que visiten el parc natural, sigui quina sigui la seva procedència i demanda en relació al context natural, car les premisses essencials d'un parc són preservar i educar.

Una altra de les feines que intenta cobrir l'Escola de la Natura, és la d'atenuar, tant com es pugui l'impacte negatiu que es deriva de la nefasta tradició recollectora que un percentatge molt elevat de docents apliquen com a activitat de camp normal. Aquest tipus de pràctica és d'un evident efecte nociu, i encara més en llocs de forta presència humana, com és el cas de la vall de Santa Fe.

Altrament, des dels serveis de l'Escola, hom porta a terme el control dels treballs

científics. En el parc es pretén fomentar, tant com es pugui, la recerca en qualsevulla disciplina, donant tot el suport logístic possible. Hom actua també en aquells casos que, en nom de la ciència, es pugui posar en perill l'actual equilibri ambiental. Penseu que hi ha hagut autèntics problemes amb recol·leccions totalment salvatges de diverses poblacions biològiques, així com també s'han donat casos d'impostors que s'han fet passar per científics per part de recollectors professionals, d'espècies amb interès comercial com *Carabus rutilans*, *Rana temporaria*, *Triturus marmoratus*, etc.

L'ITINERARI PEDAGÒGIC DE CAN LLEONART

El primer llinard que es proposa assolir aquest itinerari és que el grup que el fa arribi a un bon nivell sensitiu d'illusió i expectació.

Cal procurar que l'exercici no esdevingui feixuc, sinó que es reveli com una pràctica agradable. Un cop cobert aquest replà, a nivell d'actitud receptiva, s'inicia el treball de camp. La primera pràctica consisteix a detectar els principals ecosistemes que configuren el mosaic ambiental de la vall de Santa Fe; a partir de la valoració cromàtica, han de veure que els grans conjunts de color configuren l'entramat ambiental d'un paisatge. Tot seguit, hom els va donant elements de criteri, per tal d'afavorir-los la comprensió de la temàtica central: l'equilibri natural. Cada alumne disposa d'un material pedagògic, presentat de forma de quadern o guia de camp, que l'incita a la reflexió i el transporta cap als diversos centres d'interès que hom li proposa, alguns d'ells preexistents, com són els exemples de successió ecològica, introducció als conceptes d'endemisme, ecosistema, biomassa, etc., i a d'altres emergents de la dinàmica de fets imprevistos, són treballats en la mesura que llur aparició pot afavorir la comprensió d'un fenomen pedagògicament interessant, com és el cas de l'observació visual o auditiva del poblament faunístic, o bé l'observació de qualque fenomen meteorològic, que es produeixi en l'instant de l'experiència, particularment la intensitat i direcció dels vents, inversió tèrmica, núvols, etcètera.

Un cop iniciats en la metodologia de

camp, i d'haver-se introduït en el context històric i biològic del massís, el grup inicia l'estudi detallat de cada un dels ambients naturals observats a distància: la landa, la fageda, el rocam, l'estanyol i la verneda. Una vegada finit el treball de camp el grup visita l'exposició que sobre la vall de Santa Fe hi ha a l'Escola de la Natura, on hi ha representat, en murals i gràfiques, tot un seguit d'elements que han de contribuir a reforçar la comprensió del que han treballat al llarg del recorregut.

CURSETS A LA TRAÛNA

La masia de la Traüna és un equipament estructuralment molt reeixit; i és dotada dels serveis bàsics per a fer estades d'uns quants dies, en grups d'un màxim de quaranta persones.

Emplaçada a l'altà vall de la Tordera, té unes condicions ambientals molt favorables per a l'estudi i observació d'elements corològics centreuropeus com les fagedes, així com també de mediterranis com l'alzinar, car està en una zona sotmesa a aquest doble efecte. És també idoni per a la interpretació d'aspectes de la implantació i de les activitats humanes, car és una zona d'economia ramadera, agrícola i forestal.

La seva estructura i ubicació afavoreixen a els usuaris a mantenir una actitud molt relaxada i receptiva, la qual cosa hom aprofita per a realitzar diversos cursets de cap de setmana, destinats a totes aquelles persones interessades pels temes ambientals, des d'una perspectiva activa. El tipus de pedagogia que s'imparteix és eminentment pràctica, de tal manera que es formulen uns treballs generalment de camp, en els quals els participants es veuen obligats, de manera agradable, a endinsar-se activament en la temàtica del curset; tanmateix, la funció dels professors és expressament inductiva.

El ritme és normalment d'un curset al mes. La temàtica és diversa, però sempre està vinculada al coneixement de l'ecosistema, i a l'aprofitament racional dels recursos naturals, des de diversos punts de vista, biològic, meteorològic, antropològic, etcètera. Per exemple, iniciació a la vegetació, a la fauna vertebrada (ocells, mamífers, amfibis, rèptils), geologia, herbes remeieres, cuina natural, tints naturals, di-
buix natural, etc.

El mes d'agost es fa, a Fontmartina, un curs de 15 dies, que d'alguna manera integra totes les altres temàtiques impartides separadament. Probablement un dels aspectes més remarcables de l'experiència no és sols allò que s'aprèn a nivell tècnic, sinó l'elevat nivell convivencial que se'n deriva, car el ritme d'integració amb la natura va amarant els assistents, i forja un estat d'ànim favorable en les relacions a nivell humà.

SESSIONS ESPECIALS D'ECOLOGIA DE CAMP, PER A ALUMNES DE BUP I COU

Atès que l'ensenyament de les ciències naturals normalment es duu a terme en una aula tancada, sovint molt allunyada

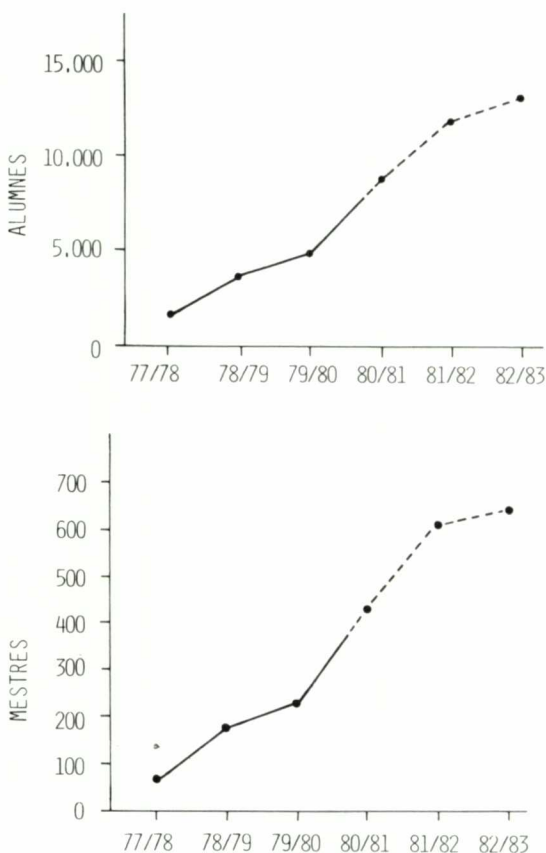

FIG. 1. Evolució en el nombre de visitants (alumnes i professors) al parc natural del Montseny, per cursos escolars.

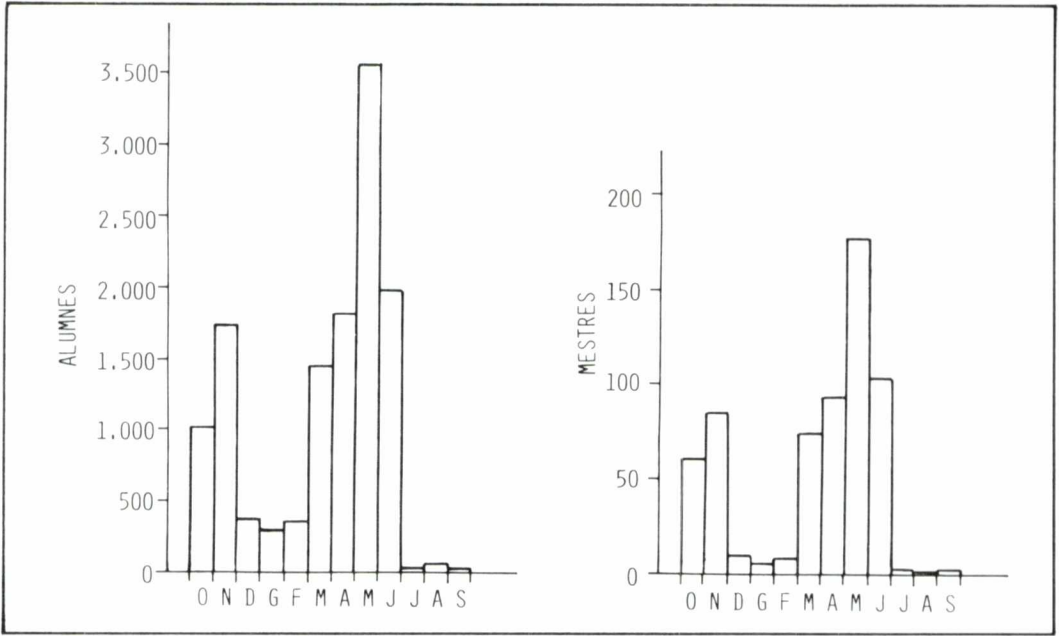
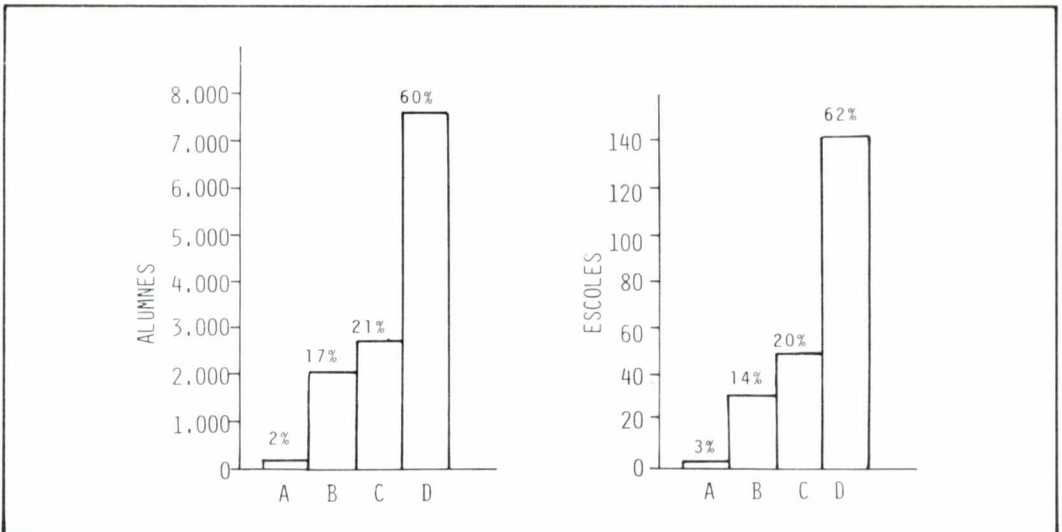

FIG. 2. Distribució de les visites al parc natural del Montseny per mesos, al llarg del curs 1982-83.

FIG. 3. Distribució de les visites al parc natural del Montseny, al llarg del curs 1982-83, per tipus de centres: A, centre d'esplai; B, centre religiós; C, centre privat; D, centre estatal.

d'allò que és essencial per a la seva comprensió, ço és el medi natural, hom ofereix un servei que consisteix a fer una estada de tres dies en una zona ecològicament molt favorable de la vall de Santa Fe, anomenada Baladrell, que és ubicada a 1.000 m.s.m., i orientada cap al sud. Es tracta d'un indret molt interessant ambientalment, car hi ha el límit basal del faig i el límit altitudinal de l'alzina, és, per tant, clarament una zona de transició, ja que és formada per elements corològics de caràcters biogeogràfics diferenciats; és a dir, espècies vegetals i animals d'ambients medioeuropeus conviuen amb d'altres de dominis mediterranis, la qual cosa possibilita l'observació de contrastos d'ambients diferenciats.

Altrament, és d'una notòria importància per als assistents, la quasi nul·la presència de construccions i equipaments artificials, afavorint així una millor aproximació al món natural. L'experiència es basa en el treball intensiu de camp. Acompanyats de la mà d'un o més experts, segons el nombre d'assistents, així com de diversos materials per a identificar i enregistrar les dades de camp, hom es proposa de dar-los una visió integrada del paisatge, tot plegat amarat amb el substrat filosòfic del respecte a qualsevol element natural.

CURSETS PER A MESTRES I PROFESSORS

Sens dubte, una de les possibilitats importants que hi ha per a atenuar l'alteració dels ecosistemes de cara a un futur

immediat, és el treball de motivació del poblament escolar, ja que de no assolir-ho les perspectives d'aquestes joves generacions, que en un devenir immediat configuraran el cos social del país, són realment poc esperançadores. És per aquestes raons que hom creu que un dels instruments més valuosos per a incrementar el nivell ètic sobre el medi ambient, és la figura del docent, i en la línia d'aquest pressupòsit, s'han encetat diferents cursos d'educació de la natura, pensats i estructurats per a augmentar els nivells de coneixement i respecte del medi natural, i la seva aplicació a l'escola. Aquestes experiències es duen a terme els dissabtes, durant el curs escolar, i són plantejades didàcticament per a mestres i professors.

FINAL

En sis anys de funcionament de l'Escola de la Natura del parc natural del Montseny, prop de cinquanta mil persones han passat per alguna de les seves activitats (vegeu figs. 1, 2 i 3). No és una qüestió merament de xifres, ni de falsos triomfalismes; pensem que s'ha fet poc, però el camí ja s'ha encetat. Pensem que cadascú des de les seves possibilitats ha de mirar de testimoniar tant com pugui, el respecte als ecosistemes, car de no fer-ho és molt probable que ens aboquem a una crisi ambiental sense antecedents històrics. Com homes que som, no podem ignorar el nostre *status*: som elements naturals i com a tals, ens hem de comportar reverentment amb allò que és el nostre coixí i suport ambiental: la biosfera.